

Pastorale ketenzorg

voor continuïteit in zorg tussen parochie en zorgvoorziening

CCV Gent/Caritas Oost-Vlaanderen 2022ie

Inhoudsopgave

Wanneer de keten mooi geregen is.....	2
Introductie/synopsis: Wat is pastorale ketenzorg?	4
Een kerk naar buiten gericht	5
Een diaconale kerk.....	5
Betrokkenheid en barmhartigheid met Christus.....	6
In spirituele verbondenheid met de lijdende mens	7
Een kerk gericht naar de zorg.....	8
Stilstaan bij pastorale ketenzorg en de krachten bundelen.....	8
De zorgvoorzieningen treden naar buiten	8
Vermaatschappelijking van de zorg als kans	9
Concrete verschuivingen, concrete vragen	10
Ketenzorg in kaart brengen, krachten bundelen, duurzaam verankeren in de parochie.....	13
Verbinding maken in het tijdperk van GDPR.....	12

Wanneer de keten mooi geregen is...

De telefoon gaat. Iemand vertelt me dat haar moeder opgenomen wordt in het ziekenhuis. Waarschijnlijk zal ze nadien naar een woonzorgcentrum gaan. We zullen haar dus niet langer elke week in de eucharistie zien, maar als iemand af en toe zou willen langsgaan, dan hoeft misschien de band met de parochie niet helemaal verloren te gaan? Ik noteer haar en haar moeders naam, Francine, het ziekenhuis waar ze wordt opgenomen en vraag haar me op de hoogte te houden als duidelijk wordt op welke kamer ze ligt, hoelang ze er zou moeten verblijven en waar ze nadien zal wonen. Ik vertel haar dat we een bezoekersgroep in de parochie hebben en dat ik de vraag zal doorgeven, maar pols ook of ze graag heeft dat ik even contact opneem met de pastor in het ziekenhuis. Later zou ik ook contact kunnen opnemen met iemand van de pastorale dienst in het woonzorgcentrum. Dat mag zeker, zegt ze, maar toch hoor ik in haar stem dat de band met de parochie veel betekent voor haar moeder, ze hoopt dat het toch mogelijk zal zijn dat haar moeder af en toe iemand van de parochie ziet. Later zal Mieke haar regelmatig eens bezoeken. Het bezoek doet deugd, ook omdat Francine Mieke kent van toen ze nog elke zondag naar de kerk ging en omdat Francine met haar makkelijk kan praten over de steun die ze in haar geloof, en in Maria – haar beeldje staat waar ze het goed kan zien - vindt. Op speciale feestdagen neemt Mieke een kaartje mee uit de eucharistieviering en vertelt ze hoe in de viering ook voor de bewoners gebeden is. Het is er zelfs al eens van gekomen dat de bewoners van het woonzorgcentrum uitgenodigd werden in een viering in de parochiekerk, met de hulp van vrijwilligers, en Francine was er in de rolstoel bij geweest. Je kon toen zien dat het haar deugd deed, ook al maakte het haar wat emotioneel...

Af en toe komt Mari naar de kerk, de deur staat open tijdens de week. Soms gaat ze naar een viering, schoorvoetend komt ze dan binnen. Maar maandelijks gaat ze naar wat ze de presentieplek noemen, voor een tas koffie en een goede babbel, soms ook over de diepere dingen, over geloof, over hoe het haar helpt omgaan met haar depressie. Voor haar depressie werd ze een tijdje opgenomen. In het psychiatrisch ziekenhuis was ze blij dat er een pastoraal werker was met wie ze ook over die diepere dingen kon praten, met wie ze haar zoeken naar God, die ze soms vond en dan weer kwijt leek te zijn, kon delen. Toen ze terug naar huis kon, had ze met de pastor haar zorgen gedeeld, dat ze opnieuw alleen zou staan, dat ze de deugddoende gesprekken zou missen, dat ze schrik had opnieuw haar depressie te moeten wegsteken en niemand te hebben bij wie ze zich veilig genoeg zou voelen om zichzelf te zijn en te durven spreken over haar moeilijkheden, haar zoektocht naar God, haar hoop voor de toekomst. Maar de pastor had haar in contact gebracht met iemand van de parochie en via hem had ze nu iemand die haar meenam naar de bijeenkomsten op de presentieplek, iemand met wie het klikte, en die haar het vertrouwen gaf om zich te beginnen thuisvoelen in de parochie en meer en meer deel te nemen.

‘Dat jonge volk hier in huis, dat doet deugd,’ zei Wilfried. De jongeren zwermden terug naar buiten, sommigen wuifden nog even terug. Zonet was het catechesemoment afgelopen dat

ze samen met de bewoners die er interesse voor hadden, hadden bijgewoond. Ze hadden bij toch wel serieuze vragen stil gestaan en hij had met enkele van hen kunnen spreken, hen vertellen wat hij in zijn eigen leven had geleerd over dienstbaarheid. Ze hadden met interesse geluisterd en hij had met interesse gekeken naar de tekeningen die ze maakten rond het onderwerp. Zelf tekenen dat ging voor hem niet meer, maar het was voor hem genoeg het jonge volkje bezig te zien. Dat hij van zijn eigen levenservaringen en geloof had kunnen vertellen en hun geïnteresseerde blikken had kunnen zien, was een mooie bonus geweest. En ze bleven welkom, als ze nog eens zin hadden in een babbel, na school of zo...

In de rouwgroep vertelde Jaak over het heel moeilijke maar ook heel mooie moment waarop de ziekenzalving was toegediend aan zijn vrouw en hoe de pastor in het ziekenhuis hem had bijgestaan in het waken bij haar tijdens haar laatste uren. Hij had, toen ze plots opgenomen moest worden, het aan de diaken verteld en die had hem verteld over de pastorale dienst in het ziekenhuis en wat ze voor hen konden doen. De pastor had hem vervolgens meer over de rouwgroep verteld, iets waarvan hij wist dat het bestond maar van dacht dat dat wel niet iets voor hem zou zijn. Maar kijk nu was hij er toch.

Sinds een jaartje ben ik lid van een bijbelleesgroep. Omdat ik blind ben en het dus meer van horen en voelen moet hebben, vallen me soms andere dingen op in hoe Jezus naar de mensen toe gaat. Ik voel soms dat als ik iets zeg, er bij de anderen 'een belletje gaat rinkelen'. En ook naar mij toe is er veel minder gêne. We hebben zelfs al eens een bijeenkomst gehad bij mij thuis. En ik weet, als ik hulp nodig heb, ik kan ook iemand van hen bellen.

Introductie/synopsis: Wat is pastorale ketenzorg?

'**Ketenzorg**' is een term uit de wereld van de professionele zorg die aangeeft dat zorg niet langer exclusief binnen een voorziening wordt georganiseerd. **De zorg vermaatschappelijkt** met meer dagopnames, meer thuiszorg, meer kortverblijven, enz... De term ketenzorg duidt aan dat zorgvoorzieningen nu gezien worden als slechts een **schakel in een keten van zorg** waar tal van andere personen, zoals huisartsen, thuisverpleegkundigen, diëtisten, kinesisten ... en andere organisaties in betrokken zijn om zo goed mogelijk zorg te verlenen en de kwaliteit van leven van de zorgbehoevende te verbeteren. Zorgverleners kijken dus over de muren van hun praktijk of instelling heen en stemmen in nieuwe samenwerkingsverbanden de zorg af op de behoeften van de patiënt. Ze brengen **samenhang en continuïteit** in de zorg, zij vormen een keten van zorg voor de zorgbehoevende, of die nu thuis is of in een zorginstelling.

Voor **pastorale of spirituele zorg** stellen **pastores** in de zorg zowel als in het parochiale landschap, zich de vraag hoe ook hier continuïteit bevorderd kan worden tussen de zorg gegeven in de voorziening en de zorg thuis. Kunnen ook hier **pastorale ketens** geregen worden met het oog op een zo goed mogelijke pastorale zorg voor wie dit wenst?

Verbindingslijnen tussen parochie en voorzieningen zijn er steeds geweest, ook met voorzieningen waar geen pastor aan het werk is. De parochiepriester of diaken gaat op bezoek in het ziekenhuis, er zijn contacten tussen parochie en het woonzorgcentrum om een liturgische aanbod te verzekeren, of om een zieken-zalving aan te vragen... Zorg voor deze vormen van continuïteit tussen parochie en voorzieningen in de buurt is er steeds geweest, vaak op heel informele wijze. In die zin was er dan ook sprake van '**ketenzorg zonder de naam ketenzorg**'.

De vermaatschappelijking van de zorg betekent dat mensen zoveel mogelijk in de eigen woonsituatie verzorgd en begeleid worden. Dat geeft **nieuwe uitdagingen** aan de pastorale en spirituele ondersteuning doorheen die zorg. Daarenboven verandert het parochiale landschap sterk onder invloed van de nog steeds toenemende secularisering. De parochiale krachten worden gebundeld in grotere 'nieuwe parochies'. Hoe kan daarin het geloof opnieuw gezamenlijk beleefd worden, zeker wanneer een parochiaan plots uit het oog verdwijnt door een korte of lange opname?

De **structurele en maatschappelijke veranderingen** in zowel de zorgsector als het parochiale landschap, maken de categoriale en de territoriale pastoraal, na jaren van versnippering, weer meer bewust van hun gezamenlijke grond en hun complementariteit. Pastoors, priesters, diakens, parochieassistenten, zorgpastores, aalmoezeniers, pastorale animatoren, directies en andere medewerkers betrokken in categoriale en territoriale pastorale zorg buigen zich best samen over volgende vragen. Op welke wijze kan de integrale pastorale zorg op maat van de mensen het best verlopen? En kan een meer gestructureerde aanpak in nieuwe eigentijdse samenwerkingsverbanden een meerwaarde geven? Verbonden in geloof kunnen zij met zorg pastorale ketens (helpen) rijgen tussen voorzieningen, andere organisaties (zoals bijvoorbeeld scholen en verenigingen) en de parochie zelf met het oog op goede pastorale zorg voor mensen, waar ze ook verblijven.

Vanuit de **boodschap van het Evangelie** klinkt de **reorganisatie van de zorgsector en de vermaatschappelijking van de zorg als een kans en als een uitdaging**. Aandacht voor zieke mensen, voor mensen met een beperking, voor mensen in moeilijkheden, of zij zich in een voorziening bevinden of thuis, heeft steeds tot het hart van de christelijke roeping behoord. Paus Franciscus roept op tot een **kerk die 'naar buiten gericht' is**, een kerk van bewerkers van genade die het weefsel van de samenleving binnentreedt. Vanuit dit Evangelisch perspectief bekeken daagt ketenzorg de kerk uit ook een kerk te zijn gericht naar mensen in de zorg door mee in verbinding met anderen de nodige ketens te rijgen en in samenwerking met anderen hun pastorale zorg vorm te geven.

Maar de vermaatschappelijking van de zorg die steunt op het idee dat zieke mensen of mensen met een beperking of kwetsbaarheid een volwaardige, zinvolle plek in de samenleving moet kunnen innemen, verheldert ook een andere blijvende uitdaging voor onze kerkgemeenschap. Het Evangelie vertelt ons hoe Jezus juist de zieke, gemarginaliseerde mensen uitzocht en manieren vond om hen opnieuw actief in de samenleving te betrekken. Vaak echter blijven zij in kerkgemeenschappen aan de zijlijn staan. We worden dan ook vandaag **als kerk uitgedaagd om kerk te zijn mét hen die ziek zijn, mét hen die een beperking hebben, mét hen die kwetsbaar zijn, mét hen die thuis of in de voorziening zorg ontvangen, in woord en daad**.

Een kerk naar buiten gericht

Een diaconale kerk

“De Kerk ‘die naar buiten gericht is’ is een Kerk met open deuren,” stelt Paus Franciscus in *De Vreugde van het Evangelie* (EG 46). “De Kerk is geroepen om het open huis van de Vader te zijn”. Vanaf het begin van zijn pontificaat heeft paus Franciscus beklemtoond dat de kerk minder met zichzelf en met haar zelfbehoud bezig moet zijn. Geen Kerk die in het middelpunt wil staan of die de gevangene is van haar eigen obsessies en procedures. Zij moet, zoals hij letterlijk zegt, ‘het weefsel van de samenleving binnentreden’, naar de wereld toegaan, haar angst afleggen om nieuwe wegen te gaan.

Liever een kerk die gekneusd, gewond en vuil is omdat zij steeds op straat is, boven een kerk die ongezond is omdat zij niet buiten haar grenzen kan gaan en zich vastklampt aan haar eigen veiligheid. (EG, 49)

Het Evangelie nodigt ons steeds uit, schrijft Paus Franciscus, “ons te wagen aan het risico van de ontmoeting met het gelaat van de ander, met zijn fysieke aanwezigheid die ons opvordert, met zijn lijden en zijn vragen, met zijn aanstekelijke vreugde in een totale nabijheid.” (EG 88) Anders gesteld, we worden door het Evangelie uitgenodigd tot een **revolutie van de tederheid** die in de wereld, door de ander voelbaar is. Diaconie is voor Paus Franciscus geen randfenomeen, maar **het hart zelf van het evangelisch leven**. Christus navolgen vereist van de kerkgemeenschap dat zij deelt in het leven van allen, luistert naar hun bekommernissen, hen materieel en spiritueel helpt om hun noden te vervullen. Hij vraagt de christenen om

“verheugd te zijn met diegenen die verheugd zijn” en te “wenen met wie weent”. Hier voegt hij onmiddellijk aan toe: “arm in arm met anderen engageren wij ons om een nieuwe wereld te bouwen”. Geloven is voor hem altijd ook een verlangen om de wereld te transformeren. Met andere woorden: er is geen authentiek geloof zonder diaconie. Meer nog: men begrijpt zelfs niets van het evangelie zonder diaconie (EG 91).

Betrokkenheid en barmhartigheid met Christus

“De Kerk die ‘naar buiten is gericht’, is een **gemeenschap van missionaire leerlingen** die het initiatief nemen, die betrokken zijn, die mee op weg gaan, die vrucht dragen en vieren.” Stelt Paus Franciscus (EG 24). Het is een gemeenschap die zich gevoed voelt door de **barmhartigheid van de Vader** die zich tot allen richt en daardoor een diep verlangen heeft om barmhartig te zijn. Paus Franciscus wijst erop dat **Jezus**, als hij de voeten van zijn leerlingen wast, zelf **betrokken** is en zijn leerlingen erbij betreft als Hij neerknielt om de anderen de voeten te wassen. Onmiddellijk daarna zegt de Heer hen: “Als ik, jullie Heer en jullie meester, je voeten gewassen heb, moet je ook elkaars voeten wassen. Ik heb een voorbeeld gegeven; wat ik voor jullie heb gedaan, moeten jullie ook doen... Je zult gelukkig zijn als je dit niet alleen begrijpt maar er ook naar handelt” (Joh 13, 14-15, 17). Een evangeliserende gemeenschap die dit begrijpt, zal “in haar doen en laten het dagelijkse leven van mensen delen, de afstand verkleinen, zich klein maken, zo nodig tot de vernedering toe, het **leven van de mensen delen en zich via anderen laten raken door het lijdende lichaam van Christus**” (EG, 24). Het Evangelie nodigt uit “een antwoord te geven aan God die ons liefheeft en redt, door Hem te herkennen in de ander en door uit onszelf te treden om het goede te zoeken voor allen” (EG 39).

Een Kerk “die naar buiten gericht is” is niet een Kerk van controleurs, maar van “bewerkers van genade” (EG 47).

Genade bewerken is Gods vrijelijk gegeven liefde omarmen en vruchtbaar maken. Dit betekent echter ook dat deze opgave om naar de ander toe te stappen, zelf niet zonder genade is. Franciscus’ oproep voor een Kerk “die naar buiten is gericht” is geen oproep om extra werk erbij te nemen, maar is een oproep om **vanuit Gods genade Kerk te zijn** en de diepe vreugde te ervaren dat God doorheen het werk van onze handen zijn liefde openbaart. Diaconie zelf is een genade, met onze diaconie openen we ons hart voor Gods genadegave. Met onze zorg en strijd voor de ander, zo leert paus Franciscus, “maken we ons innerlijk wezen ruimer om de mooiste gave van de Heer te kunnen ontvangen. **Telkens wij een mens in liefde ontmoeten, plaatsen we ons in een situatie die ons in staat stelt iets nieuw van God te ontdekken**”. (EG 272) In onze zorg en strijd voor de ander wordt de mysterieuze werking van de Verrezenen en van zijn Geest werkelijk voelbaar. Het Rijk Gods is al in deze wereld aanwezig en ontwikkelt zich als een klein zaadje dat opschiet, als een beetje gist dat een brood doet rijzen, als iets dat ons steeds op een aangename manier weet te verrassen (EG 278).

In spirituele verbondenheid met de lijdende mens

Paulus benadrukt in zijn brief aan de Korintiërs (1 Kor 12, 12-25) dat we geroepen zijn tot eenheid in de Kerkgemeenschap: we zijn allen één, één lichaam, bestaande uit vele leden. Sterker nog, Paulus benadrukt de onmisbaarheid, de voorkeurspositie van de 'zwakke delen' en volgt daarmee Christus die **prioriteit** geeft aan al **wie zwak of klein of gekwetst** is. Hier klinkt voor parochies de oproep om ook mensen in de woonzorgcentra, in ziekenhuizen en psychiatrie, in voorzieningen voor mensen met beperkingen, en ook de mensen die thuis ziek en beperkt zijn op één of andere manier **deel** te laten uitmaken **van de gemeenschap**.

Eerder in die brief (1 Kor 1, 17-29) noteert Paulus een merkwaardige **paradox**: **het is in zwakheid, in het kruis van Christus juist dat de kracht van God wordt gemanifesteerd**. Het kan een tweede oproep zijn voor parochies: ons verstand (en onze cultuur!) beweert dat zwakheid (en de zwakke mens) beter vermeden wordt. Pastores ervaren echter zo vaak dat doorheen het begaan zijn met 'zwakke' mensen zoveel kracht te ontdekken valt. Er valt menselijkerwijze al ontzettend veel te leren van mensen die 'klein' zijn, juist omdat ze in moeilijke situaties vaak 'groot' zijn in hun zoeken naar een weg te midden van veel lijden. Maar meer nog kunnen ze ons op weg zetten om **ons geloof dieper te verstaan**: Ook God heeft ervoor gekozen zich klein te maken. Geboren te worden als een klein kindje. Hij heeft resoluut en kwetsbaar het kruis aanvaard. En juist daarin heeft Gods kracht zich geopenbaard. Als christen die weg gaan en in kwetsbaarheid voor God durven staan kan ons Gods grote Liefde doen ontdekken. Als parochie oog hebben voor 'zwakke mensen' zodat ze volwaardig kunnen deelnemen zal ons samen Gods Liefde doen ontdekken.

Dienend de ander nabij zijn vereist een **diepe spirituele verbondenheid met de lijdende mens**. We gaan naar de ander omdat we in elk mens, zeker ook in de lijdende mens, zijn **diepe waardigheid** mogen zien **als mens** en om elke mens in die waardigheid te respecteren en graag te zien; omdat we in elk mens Gods aanwezigheid kunnen zien, omdat iedereen een kind van God is, waard om er onze tijd en aandacht aan te geven, onze liefde en vriendschap. De ander is dan niet louter de bestemming of het object van onze zorg maar **een gelijkwaardige partner van wie wij veel te leren hebben en in wie we Christus ontmoeten**. Dit vraagt dat we de ander leren ontmoeten, hen zonder innerlijke weerstand leren waarderen en accepteren **als tochtgenoten**. Dit betekent zelfs dat we naar de ander gaan niet omdat wijzelf zoveel te bieden hebben, anderen iets moeten bijbrengen of hen van iets moeten overtuigen of verlossen; we gaan zelf met lege handen naar hen toe. Het zijn vaak zij die óns verlossen, veranderen, bevrijden, tot geloof doen komen.

Een kerk gericht naar de zorg

Stilstaan bij pastorale ketenzorg en de krachten bundelen

Priesters, leken en vrijwilligers, pastores, pastorale animatoren en tal van pastorale medewerkers in onze zorgcentra werken elk op hun eigen manier op dat ene grote terrein van de pastoraal: **menselijke nabijheid geven vanuit een christelijke inspiratie**. Dit werk brengt hen van de parochie naar de zorgvoorziening, of naar hen die even in een zorgvoorziening werden opgenomen en terug thuis zijn. Pastores in de zorg en plaatselijke parochiepriesters of geëngageerde leken kennen elkaar in de regel vanwege bijvoorbeeld vieringen in het woonzorgcentrum, ontmoetingen in de gang van het ziekenhuis of vergaderingen op het niveau van de parochie of het dekenaat. Heel wat **informele contacten** maken de verbinding tussen parochie en voorziening, vaak zonder er veel bij stil te staan. Dergelijke contacten zijn belangrijk, maar camoufleren dat in de praktijk dikwijls het probleem is dat men elkaars werk onvoldoende kent. Door elkaar te leren kennen en de **krachten te bundelen** kan men elkaar in de pastorale opdracht versterken.

De zorgvoorzieningen treden naar buiten

Enkele maatschappelijke verschuivingen maken het bundelen van krachten in pastorale zorg nog meer een noodzaak. Eén daarvan is de **vermaatschappelijking van de zorg**. Jo Van Deurzen omschrijft het als volgt: Vermaatschappelijking van de zorg verwijst naar het streven om mensen met beperkingen, chronisch zieken, kwetsbare ouderen, jongeren met gedrags- en emotionele problemen, mensen die in armoede leven, ... **met al hun mogelijkheden en kwetsbaarheden een eigen zinvolle plek in de samenleving te laten innemen**, hen daarbij waar nodig te ondersteunen en **de zorg zoveel mogelijk geïntegreerd in de samenleving te laten verlopen**."[1]

“Echte vermaatschappelijking van de zorg betekent dat de zorg voor mekaar deel uitmaakt van de samenleving en daar niet buiten staat.”
(Eddy van Tilt)

Vermaatschappelijking zien we opduiken als **beleidsprincipe** voor alle welzijns- en zorgsectoren. Het gaat om een zorgmodel dat bestaat uit een creatief samenspel tussen zo maximaal mogelijk zelfredzame mensen, hun gezins- en sociale context, het vrijwilligerswerk, en de reguliere en de gespecialiseerde professionele hulp. Het gaat gepaard met twee verschuivingen: van een aanbodgestuurde en gefragmenteerde zorg **naar een persoonsgerichte en geïntegreerde zorg**; en van de huidige concepten ‘ziekte en genezing’ naar een **focus op ‘gezondheid en gedrag’**. Het referentiekader is, zoals Peter Degadt, voormalig gedelegeerd bestuurder van Zorgnet-Icuro, aangaf, de **personalistische ethiek**, met eerbied voor de menselijke persoon in zijn totaliteit, voor uniciteit en gelijkwaardigheid. De traditionele opsplitsing tussen zorg en welzijn vervaagt en kernbegrippen in nieuwe denken zijn autonomie, zelfbeschikking en kwaliteit van leven. Er wordt ingezet op de eigen verantwoordelijkheid van mensen voor het eigen leven, ingezet

op het maximaal verhogen van zelfredzaamheid en een verdere deelname aan de samenleving wordt gepromoot.

Vermaatschappelijking van de zorg als kans

Uitgedaagd als mens

De vermaatschappelijking van de zorg **daagt ons uit als mens, als medemens**. Het kan pas slagen als er een samenleving is waarin mensen bereid zijn zich te engageren voor de kwetsbare ander. Eerder dan een 'doe het zelf' samenleving kan er gewerkt worden aan een '**doe het samen**' samenleving waarin men zowel recht heeft op zorg als recht op het mogen verzorgen. Er is een groeiend besef dat maatschappelijk en persoonlijk welzijn veel meer met **engagement en tussenmenselijke zorgzaamheid** gerealiseerd kan worden, dan via wetten of beleidsplannen van een overheid.

Zorg wordt niet langer iets van professionals, iets dat men uitbesteedt, maar opnieuw **iets van het gewone menselijke leven**, waarbij in een samenspel met zorgaanbieders en een zorgzame overheid, mensen zorgverantwoordelijkheden opnemen op een wijze die het leven verrijkt voor zowel de persoon die zorg ontvangt als hij of zij die het geeft. In zorgrelaties betekenen mensen iets voor elkaar, (h)erkent en aanvaardt men dat kwetsbaarheid een deel is van het leven, voelt men zich betrokken op elkaar, heeft men vertrouwen in elkaar.

Risico's en schaduwkanten

Maar, terecht waarschuwen sommige stemmen in de media dat vermaatschappelijking van de zorg risico's inhoudt, zeker als de drijfveer louter budgettair is. Sommigen vinden het wereldvreemd, naïef, utopisch. Anderen wijzen erop dat het beroep op de zelfredzaamheid in bepaalde situaties een **uitsluitingsmechanisme** kan vormen: wat gebeurt er met de meest kwetsbare en gemarginaliseerde mensen die niet over een dragend netwerk beschikken? Of nog, de afhankelijkheid van professionele zorg kan omslaan in een **afhankelijkheid van mantelzorg**, met ook daar de mogelijkheid van mishandeling en vereenzaming, met schaamte om zorg te vragen en angst tot last te zijn van de eigen omgeving. En voor hen die geen netwerk hebben, loert **eenzaamheid** om de hoek. In plaats van een betekenisvoller leven krijgt men dan juist een verschraling van het leven en van de zorg voor zorgafhankelijke, kwetsbare mensen. Er is, zoals ook klonk op een overleg van vicarissen verantwoordelijk voor Caritas en diaconie in 2017,

“het reële gevaar dat de meest kwetsbare en geïsoleerde mensen het grootste slachtoffer zijn van dit beleid. Wie niet sterk genoeg staat, niet mondig genoeg is, niet voldoende op de hoogte van zijn rechten, die dreigt uit de boot te vallen”[2].

Uitgedaagd als kerkgemeenschap

Toch is deze trend naar een vermaatschappelijking van de zorg vanuit een gelovig perspectief sterk te verwelkomen. De **belofte van het Evangelie is leven ten volle**, een

belofte die ingaat tegen de verschraling van de samenleving en tegen de verschraling van het individuele leven, zelfs als dit gekenmerkt wordt door lijden, beperking, ziekte en eindigheid. Het roept ons op zo met elkaar om te gaan dat **in die betrokkenheid van mensen ten aanzien van elkaar Gods liefdevolle werk zichtbaar wordt en glimpen van het Rijk Gods te ontdekken vallen**. Als zij die zwak, ziek, klein zijn van centraal belang zijn voor de kerkgemeenschap (1 Kor 12, 22-25) en als in zwakheid de kracht van God zich manifesteert (1 Kor 17-29) dan is voor de kerkgemeenschap de vermaatschappelijking van de zorg een kans en een opdracht.

Deze **opdracht** bestaat erin bij te dragen aan het goede in deze tendens door enerzijds **mee zorg te dragen voor de zieke thuis of in de voorziening** maar anderzijds ook te **werken aan inclusie en een gevoel van thuis zijn in de parochie** voor mensen met een beperking, voor mensen met een psychische kwetsbaarheid en voor mensen die in de lokale voorzieningen wonen. Een kerk "gericht naar buiten" is echter ook waakzaam, **profetisch-kritisch waakzaam** ten aanzien van het minder goede of de risico's in deze tendens. Met andere woorden, een kerk 'gericht naar buiten' heeft aandacht voor hen die ook in deze beweging van vermaatschappelijking van de zorg uit de boot vallen.

Op het overleg van de vicarissen Caritas en Diaconie in 2017 werd nagedacht over mogelijke perspectieven en antwoorden vanuit de kerkgemeenschap op de vermaatschappelijking van de zorg. Een pleidooi wordt gehouden voor een **vermaatschappelijking van de kerkgemeenschap**, waarbij vooral de solidariteit met kwetsbare mensen en een kritisch-profetische waakzaamheid wordt benadrukt, en de oproep klinkt om werk te maken van het wegwerken van tussenschotten tussen territoriale en categoriale pastoraal, tussen voorzieningen, scholen, parochies ... om een vruchtbare kruisbestuiving mogelijk te maken.

Concrete verschuivingen, concrete vragen

Vier sectoren

Heel concreet betekent deze vermaatschappelijking van de zorg dat mensen zo kort mogelijk opgenomen worden in een **ziekenhuis** en zoveel mogelijk in de woonsituatie verzorgd en begeleid worden. Meer en meer mensen zijn thuis chronisch ziek of worden thuis palliatief begeleid. Ook in de **geestelijke gezondheidszorg** wordt opname zo kort mogelijk gehouden of vermeden en verschuift het accent naar ambulante en mobiele zorg en een vorm van begeleid wonen thuis of in kleinschalige initiatieven. Heel wat initiatieven zijn ontwikkeld om mensen op leeftijd zo lang mogelijk thuis te laten wonen, met mantelzorg en professionele zorg. Allerlei tussenvormen verschijnen in de **ouderenzorg**, zoals serviceflats, dagcentra, kort verblijf, kangoeroewoningen of intergenerationele woonprojecten zoals bijvoorbeeld 'Bijgaardenhof' in Groot-Bijgaarden. Ondersteuning in zelfstandig leven in de gemeenschap met hulp van het eigen sociale netwerk of in kleinschalige initiatieven in de gemeenschap is ook het streefdoel in de **zorg voor mensen met een beperking**. De nadruk ligt op inclusie en participatie in de samenleving. Maar ook binnen de woonzorgcentra en de zorgvoorzieningen is er de sterke tendens om zich niet

langer als een eiland te zien, maar als deel van de samenleving, met de deuren open. Ook hun bewoners maken deel uit van de samenleving en moeten kunnen (blijven) participeren.

Deze verschuivingen zorgen voor **concrete vragen** zowel bij pastores in de zorg (en hun directies) als binnen parochies.

Verschuivingen in zorgpastoraal

Pastores in de zorg staan voor de **uitdaging dat pastoraal binnen de zorgnetwerken geherpositioneerd** zal moeten worden [1]. Als zorg een kwestie van netwerken, zorgpaden en schakels wordt, hoe kan pastorale en spirituele zorg dan verzekerd worden? Er zal creatief moeten bekeken worden hoe de zorgpastoraal van de toekomst er uit zal kunnen zien in deze wijzigende context, waar voorzieningen niet langer op zichzelf staande entiteiten zijn maar in netwerken – in een breder zorgcontinuüm – aan elkaar geschakeld worden. **Communicatie en informatie-deling tussen de verschillende schakels** zal onmisbaar worden. Doordat de plaats waar de zorg geboden wordt deels verschuift naar de eigen (assistentie)woning, de thuiszorgondersteunende voorziening of het woonzorgcentrum en door het creëren van lokale zorgnetwerken waarin de verschillende zorgvormen samen voor integrale en geïntegreerde zorg instaan, zal **meer wisselwerking** ontstaan tussen de verschillende zorgactoren en onder meer de **lokale (parochie)-gemeenschap**. Om in deze wijzigende context een antwoord te bieden op de pastorale en spirituele noden van mensen dient zich meer samenwerking aan. Dit vraagt om herpositionering van de pastorale zorgverlening en implementering van de visie op netwerkzorg, ook op dit terrein.

De zorg van zorgpastores voor de mensen waarmee ze even op stap mochten gaan, stopt niet bruusk aan de buitendeuren. Zij zijn **op zoek naar verbinding met hen die die zorg overnemen**. Voor mensen die na een korte opname en korte pastorale begeleiding terug naar huis gaan, stellen zij zich bijvoorbeeld concreet de vraag hoe de **brug** gemaakt kan worden met de **territoriale pastoraal**. Pastores in de zorg hebben de laatste decennia in hun professioneel bezig zijn een expertise opgebouwd in het pastoraal begeleiden van mensen die acuut of chronisch ziek en/of beperkt zijn. Zij zien het dan ook als een belangrijke uitdaging te zoeken naar manieren waarop dergelijke **expertise beschikbaar** kan gesteld worden voor zij die thuis verdere zorg krijgen via thuiszorg, ambulante diensten of mobiele teams, maar ook voor vrijwilligers bij Samana en parochie. Pastores blijven uiteraard **binnen de voorzieningen mee zorg dragen voor de verbinding tussen gelovigen en hun parochie**, maar moeten ook daarvoor hun weg vinden in de nieuwe parochies.

Uitdagingen voor parochies en territoriale pastoraal

Voor parochies en voor territoriale pastoraal is er een **dubbele uitdaging**.

Aan de ene kant worden we uitgedaagd **betrokken aandacht** te hebben voor hen die na een korte opname **thuis verdere zorgen** krijgen en voor hen die ondanks beperkingen of ziekte

aangemoedigd worden zelfredzaam te zijn en een zinvolle plek in de samenleving op te nemen.

Aan de andere kant is er de uitdaging om de beweging naar buiten toe van woonzorgcentra en zorgvoorzieningen voor mensen met een beperking te verwelkomen en eraan bij te dragen. Wat dit laatste betreft zet de volgende uitspraak van de gevangenispastor in Wortel aan het denken:

‘Kerk’ en ‘katholiek geloven’ wordt traditiegetrouw en cultureel hoofdzakelijk territoriaal ingevuld. De andere ‘aanwezigheden’ ziet of kent men vanuit territoriale hoek niet of nauwelijks, tenzij utilitair (bv. catechesejongeren die een palliatieve dienst bezoeken) of privé-pastoraal (toedienen van de laatste sacramenten aan een zieke, het vieren van een eucharistie in een instelling die de pastoor kent, ...).

Ook gelovigen die in voorzieningen wonen behoren tot de lokale gemeenschap van gelovigen. De uitdaging voor parochies is om in samenwerking met voorzieningen deze aanwezigheid tot een verbondenheid te maken die het louter territoriale en utilitaire overstijgt.

Verbinding maken in het tijdperk van GDPR

Een extra reden om de krachten te bundelen en om de verbindingswegen tussen parochie en voorziening meer gestructureerd onder de loep te nemen is ook het feit dat informatie niet zomaar meer kan ‘doorsijpelen’ via informele contacten of zomaar door de voorziening kan ter beschikking gesteld worden. Ten gevolge van **de wet op de privacy** is voor bezoeken in de voorzieningen inzage in de opnamelijsten van patiënten niet langer mogelijk. Bezoek kan enkel als patiënten er de toestemming voor geven. Men kan niet zomaar in het woonzorgcentrum of het ziekenhuis een kamer binnen lopen voor een pastoraal bezoek omdat men via via gehoord heeft... Ook de parochie kan niet zomaar informatie over parochieleden of zieke medemensen in de parochie doorgeven. De vraag wordt dan op welke wijze men de vraag van mensen naar pastorale zorg kan horen, **via welke kanalen de vraag bij de juiste persoon terecht komt.**

Parochies staan voor de uitdaging de wet op de privacy en GDPR ernstig te nemen en te implementeren, maar ook voor de uitdaging creatief te zoeken naar nieuwe verbindinglijnen en informatiekanalen.

Voor de **eerste uitdaging** is er op kerknet de online cursus **[‘In orde met de privacywet AVG-GDPR’](#)** te vinden.

Voor de **tweede uitdaging** zal het nodig zijn **meer gestructureerd contacten en informatie-uitwisseling te organiseren in de parochie, in de voorziening en tussen parochie en voorziening.**

De privacywetgeving geeft aan elke persoon een legitiem recht op privacy. Maar de wet ontnemt niet het recht van een persoon om ingelicht te worden, zich opgenomen te weten in een groep, gecontacteerd te worden door mensen en organisaties waarmee men zich verbonden wil voelen. Alleen is de wet op de privacy zo opgesteld dat het recht op deelname en verbondenheid van elke persoon, persoonlijk aantoonbaar uitgedrukt dient te worden, opdat de organisatie aan de bewijsplicht kan voldoen over de legitimiteit van haar contactbestanden.

Er is dus een **gedeelde verantwoordelijkheid van individuele personen en organisaties om de gewenste verbinding tot stand te brengen**. Parochies én (zorg-)instellingen staan voor de uitdaging om systemen van informatie-uitwisseling en bevraging te ontwikkelen die aan de ene kant de wet op de privacy helpen respecteren maar anderzijds blijven mogelijk maken dat mensen in nood, in kwetsbaarheid, met vragen, bereikt kunnen worden, bezocht kunnen worden en gesteund kunnen worden. Daartoe is het nodig dat men **de doelgroep faciliteert om actief en uitdrukkelijk ja te zeggen aan het verbindingsaanbod**. Het principe is: een nee heeft de organisatie, maar een ja kan ze vragen. Het volstaat dus niet dat parochianen bijvoorbeeld gesensibiliseerd worden om namen van mensen die graag een bezoek zouden krijgen, thuis of tijdens opname, door te geven. Ze dienen ook de **aantoonbare (lees schriftelijke) toestemming van de betrokkene** te vragen en verzamelen. Ze dienen de mensen van hun doelgroep ook uit te leggen en er eventueel op voor te bereiden dat ze hun vraag naar verbinding expliciet moeten maken bij een opname.

Er is dus enerzijds nood aan een **toegankelijk aanbod van toestemmingsmogelijkheden**. De belangrijkste aandachtspunten daarbij zijn de reikwijdte (soorten gegevens, waarvoor) en periode van de toestemming. Anderzijds is er nood aan de **opbouw van legitieme gegevensbestanden** die gedeeld kunnen worden tussen de organisaties waarvoor toestemming gegeven werd. Bijzondere aandacht dient te gaan naar de actualisering van deze lijsten, rekening houdend met de toegestemde reikwijdte en periode.

Voor reguliere parochianen die al een leven lang betrokken zijn bij de parochie, is het logisch dat de parochie de eerste stap zet. En zelfs voor hen, is het niet altijd gemakkelijk om te weten te komen wat er aan de hand is als de parochiaan enkele weken, of maanden, niet meer gezien wordt. De uitdaging is des te groter voor niet-actieve parochianen of vereenzaamde mensen. Het is best mogelijk dat hun vereenzaming pas opgemerkt en doorbroken wordt dóór een opname. Dat geeft meteen aan hoe belangrijk het is dat de zorg om de pastorale keten te rijgen, gedragen wordt door alle verantwoordelijken samen.

Ketenzorg in kaart brengen, krachten bundelen, duurzaam verankeren in de parochie

Omwille van deze verschuivingen maar ook vanuit ons geroepen zijn om aan deze nieuwe tendenzen op een positieve, betrokken manier bij te dragen, stelt zich de noodzaak de relaties tussen parochie en zorgcentra in kaart te brengen en te kijken waar krachten zich kunnen bundelen in ketenzorg. Het doel is een betere samenwerking in de pastorale zorg

voor zieke mensen, hun familie en mantelzorgers, waarvoor afspraken nodig zijn tussen zorgvoorzieningen en hun pastorale dienst en de parochie. Maar eveneens is het doel een sterkere integratie van bewoners van voorzieningen zoals woonzorgcentra, begeleid wonen en centra voor mensen met een beperking in de parochie.

Zie het document [Krachten bundelen](#) voor enkele handvaten en aandachtspunten in een 'stappenplan'.